

mi, priročniki za učitelje (te je treba najprej napisati!), da ne bi mnogi »plavali«, kakor se dogaja sedaj.

Za zaključek še nekaj strnjenih misli in želja:

1. Številu ur slovenščine na osnovnih šolah se mora povečati, saj je sedanje stanje nevezdržno.

2. Pouk literarne zgodovine in literarne teorije naj bi do vključno 7. razreda potekal le ob tekstih, v 8. razredu pa bi sledil sistematični kronološki pregled brez podrobnosti o dobah.

3. V sedanjem učnem načrtu pogrešam obravnavo bajke, novele, črtice, pretežka pa sta esej in razprava.

4. Berila naj bodo sestavljena ustrezno učnemu načrtu, da ne bo, kot je sedaj, treba obravnavati gazelo, ep, odo, romanco v 7. razredu, ali esej in razpravo v 8. razredu, pa zanje ni primernega teksta v berilu.

5. Berila naj bodo komentirana, ob njih naj izide tudi priročnik za učitelje, ki jim bo kažipot pri pouku.

6. Berilo za 8. razred naj ima komentirane likovne priloge, kratek pregled literarne zgodovine in osnovne pojme iz literarne teorije.

7. Obravnavanje srbohrvatske literature naj odpade in se prenese k srbohrvaščini.

8. Za pouk literarne zgodovine je treba več učnih pripomočkov — od priročnikov do vseh avdio-vizualnih sredstev.

9. Tudi pri pouku literarne zgodovine mora biti več enotnosti na naših šolah, do te pa bomo prišli le z dobrimi učbeniki.

Mira Medved

ALI ŠE DAJEMO DOMAČE VAJE?

Nekoč so vprašali Konfucija, slavnega kitajskega filozofa iz V. stoletja pred n. št., kaj bi najprej napravil, če bi imel zavladati neki deželi. Odvrnil je: — Najprej bi izboljšal jezik.

Navzoči so se začudili in ga vprašali, čemu to. In Konfucij je rekel: — Če jezik ni uglajen, ne moreš izpovedati, kar hočeš. Če pa ne poveš tega, kar misliš, tudi ni storjeno, kar bi moralo biti storjeno. Kar pa ostane nestorjeno, povzroči propad morale in dela, in pravica se zamaje. Kjer pa ni pravice, je ljudstvo brez moči in pomoči. Zato v jeziku ne sme biti nobene površnosti. Ali je torej kaj važnejšega na svetu od jezikovne natančnosti?

Tole sem pred kratkim brala in zdi se mi, da bi bilo dobro, da bi pretehtal te misli vsakdo in predvsem tisti, ki lahko tako ali drugače vplivamo na razvoj jezika, in to smo seveda v prvi vrsti učitelji. Storimo za izboljšanje jezika, kar moremo, saj vidimo, kako daljnosežne so posledice jezikovnega znanja ali neznanja.

Mnogo lahko napravimo za izboljšanje jezika pri slovnških urah, mnogo pri urah, ko govorimo o stilistiki, mnogo ob šolskih nalogah, pri govornem pouku, pri obnavljanju... Mnogo lahko napravimo za izboljšanje jezika tudi z *domačimi vajami*, čeprav so glede njih mnenja zelo različna.

Večkrat sem že slišala, da godrnjajo čeznje starši in dijaki. Zadnjič pa mi je rekel celo neki profesor: — Jaz domačih vaj že davno več ne dajem. Korigirati jih tako ne utegnem, navadno še vidirati ne, potem pa res nimajo nobenega pomena!

Seveda bi bilo najbolj idealno, če bi utegnili domače vaje jemati vsak dan domov in jih natančno popravljati, kot popravljamo šolske naloge. Zaradi prezaposlenosti in zaradi velikih razredov zmore vendar to le malo profesorjev. Toda, če kdo misli, da imajo pomen le natančno popravljene domače vaje in da je pametneje, dajati jih manj, pa tiste dobro skorigirane, se moti. Važno je ravno to, da so domače vaje vsakdanje dijakovo delo, saj so *najuspešnejše sredstvo za utrditev v šoli pridobljenega znanja, najučinkovitejša vzgoja k samostojnemu rednemu opravlilu in, za večino dijakov, najlažji način učenja*. Zato ne obupajmo, če nalog ne moremo vsak dan natančno popravljati. Korist kljub temu ne bo manjkala, če jih znamo dajati tako, da niso dijaku pri učenju obremenitev, ampak olajšava. Vidiranja pa nikoli ne opustimo! Za to že najdemo vsak dan čas in prav tako tudi za preizkusno korekturo. Seveda moramo vse smotno organizirati. Kako pa?

Dijaki naj že vedo, da se učna ura začne s pregledom domače vaje. Zvezke naj pripravijo na koncih klopi tako, da je viden naslov. Ko gre nato profesor od klopi do klopi, naj vstajajo in sami zaobračajo liste, tako da vidi profesor vso vajo. S tem se navadijo vljudnosti, zraven pa še profesorju zelo pospešijo delo. Nihče, kdor tega sam ne dela, bi si ne mislil, kako *malo časa* je pravzaprav treba za tak pregled! Profesor si kmalu pridobi veliko rutino in zlasti pri slovnških vajah mu dostikrat zadostuje že en sam pogled, da vidi eventualne napake. Tupatam naj dijake opozori na kaj, pohvali lepo obliko, graja površnost. Za kako posebno odliko naj si zabeleži v svoj ročni katalog vidno »plus« — to je dijakom v veliko vzpodbudo. Za kako malomarnost pa naj napiše »minus«. Prav tako tedaj, če dijak naloge nima. Dijaki naj vedo, da pomenijo trije »plusi« toliko kot odlično, trije »minusi« pa nezadostno; torej si tudi z domačimi vajami lahko regulirajo ocene!

Sicer pa z vidiranjem pregled domače vaje še ni zaključen. Zdaj sledi pri slovnških in podobnih vajah *skupna* korektura. Vsak dijak gleda z rdečim svinčnikom v roki v svoj zvezek, enega pa vzame za kontrolo profesor. Nato bere eden izmed dijakov vajo počasi in glasno, tako da lahko vsi popravljajo. Profesor zdaj prav dobro spozna, kakšno je bilo domače delo; morda še kaj dopolni in nalogo, ki jo ima v roki, oceni; prav tako tudi dijaka, ki bere.

Po večini, pišejo dijaki domače vaje radi. To so mi večkrat rekli sami, pa tudi starši in vzgojitelji iz internatov. Seveda naletimo tudi na prepisovalce. Če kdaj kaj takega zasumimo, prepričajmo se ob skupni korekturi! Osramotimo prepisovalce in kaznujmo jih s slabo oceno! Pri večini vaj prepisovanje zlahka doženemo. No, da ne bom hodila predaleč po vzgled! Ravno zadnji teden sem obravnavala deležnike. Za domačo vajo je moral vsak dijak z vsako vrsto deležnika tvoriti po tri stavke. Zasumila sem, da so neke deklice naloge prepisale in kaj sem storila? Pri korekturi pokličem pred tablo tiste tri, češ, naj bero stavke ob vsaki vrsti deležnika zaporedom. Tak način korekture uporabljam večkrat, zato da z variiranjem poživim skupno popraviljanje, pa tudi zato, ker se s tolikratnim ponavljanjem snov še bolje utrdi. Tokrat pa sem imela še svoj poststranski namen in nisem se zmotila. Predstavljajte si, kako osramočene so stale dijakinje pred tablo, ko so brale druga za drugo tako, kot ob takih vajah zahtevam. Prva: — *Jecljaje* je priznala krivdo. Kako? *Jecljaje*. — Druga: — *Jecljaje* je priznala krivdo. Kako? *Jecljaje*. — Pa še tretja: — *Jecljaje* je priznala krivdo. Kako? *Jecljaje*. — In potem prav tako drugi stavek in tretji in četrti, vse do konca. Petnajst stavkov. Ves razred se je krohotal, one pa si bodo, mislim, premislile spet prepisovati. Kdo je v takem primeru avtor in kdo prepisovalec, ni težko dognati, pa tudi dijaki navadno brez oklevanja, čeprav »jecljaje priznajo svojo krivdo«!

Pri vajah, ki zahtevajo individualno rešitev (npr. ob kakem spisju), je prepisovanje še dosti bolj tvegano pa resnično tudi ne naletimo nanj. Tedaj izberemo po dva, tri dijake, da prebero svoj izdelek na glas in nato spis skupno ocenimo! Čeprav so take kritike navadno kratke, so vendar zelo koristne. Dijaki se ob njih odvadijo najpogostejših jezikovnih napak, udomačenih tujih stilizmov, začutijo pa tudi, kako mora biti spis zgrajen, logično povezan, da mora vselej vsebovati kako idejo in neko moralno jedro. Nauče se kritično poslušati in slednjic svoje sodbe tudi izražati.

Pri kakšnih literarnih temah, kot so npr. estetska analiza pesmi ali razlaga teksta, je še učinkoviteje, da mora kateri izmed dijakov domačo vajo v šoli *ustno* obnoviti. To še posebno sili dijake k samostojnemu in vestnemu domačemu delu. Tudi take stvari vedno ocenjujmo že zato, da se dijaki zavedajo važnosti domačih vaj.

Minute skupne korekture so dober začetek učne ure, ker intenzivno zaposlijo ves razred in vsi dijaki jim slede z zanimanjem.

Če so domače vaje velikega pomena za dobre dijake, so pa za lene in nespretno skoro edino sredstvo, ki jih doma prisili h knjigi; tudi staršem in drugim vzgojiteljem znatno olajšujejo nadzorstvo pri učenju. Celo v Ameriki, kjer so dijaki skoro ves dan v šoli, dobivajo domače vaje, toliko bolj so potrebne pri nas, kjer prebijejo dijaki v šoli navadno le pol dneva.

Če kje z domačimi vajami niso zadovoljni ali starši ali dijaki ali profesorji, mora biti tu en sam vzrok in to je ta, da tam *vaje niso pravilne!* Ali so predolge ali pretežke ali pa nesmiselne. To je pa res, da vaje ne smejo biti niti predolge, da dijakov ne utrujajo, niti pretežke, da jim ne vzamejo samozaupanja, niti nesmiselne, da jim ne ubijejo veselja.

Kako dolge naj bodo domače vaje? Seveda zahteva vsaka vrsta naloge svojo dolžino. Včasih zadostuje že nekaj vrstic, pol strani, ena stran. V višjih razredih se se-

veda obseg dostikrat razširi in višješolec z lahkoto napiše tudi dve strani ali celo več. Pri prostih domačih vajah nič ne predpisujemo dolžine in zadovoljimo se tudi z najkrajšimi izdelki. Včasih kdo res ne utegne dosti napisati ali ne zna. Kar spreglejmo to, da mu ne vzamemo veselja. Rajši pohvalimo tistega, ki je napisal posebno dolgo nalogo.

Dolžina naloge pa je seveda prednost le pri nekaterih vajah. Čimprej dopovejmo dijakom, da *vrednosti napisanega dela ne merimo na metre, ampak jo tehtamo po vsebini.*

Kdaj je domača vaja pretežka? Prav enostavno. Kadar je dijak ne zna napisati sam. Zato vselej tedaj, kadar damo domačo vajo, velimo, da naj vstane, kdor ne ve, kaj bo pisal, in če je kak tak v razredu, razložimo potrpežljivo še enkrat; saj se to ne bo dostikrat zgodilo, morda kdaj na začetku, ko dijak še ni vajen na našo metodo. Pozneje do tega tudi resnično ne sme priti. Slovniško ali stilistično nalogo dajmo npr. šele tedaj, ko je poglavje dobobra predelano v šoli. Najbolje je, da delamo podobne vaje že pri pouku in je domača vaja le obnovev in malenkostno spremenjena predelava.

Za proste spise dajmo natančne napotke. Povejmo, kaj naj obsega uvod, kaj jedro, kaj zaključek in kako lahko vključimo v spis glavno idejo. Če se nam zdi potrebno, dajmo celo dispozicijske točke ali preberimo celoten vzgled.

Literarne naloge naj obsegajo v glavnem le obnovo tega, kar so slišali dijaki v šoli. Izprva so take naloge dijakom težke, ker zahtevajo nov, znanstveni slog, zato naj profesor pri razlagi literarnega dela namenoma govori počasi in naj dijakom svetuje, da si kaj beležijo, kar jim bo pomagalo pri domači vaji. Dijaki občutijo to kot profesorjevo dobrohotnost, hvaležni so, razlago poslušajo z vso pozornostjo in pridno pišejo. Dolgoletna praksa me je izmodrila, da zahtevam tudi v višjih razredih domač pismeni izdelek ob vsaki pesmi in vsakem berilu, ki ga obravnavamo v šoli. Prav kmalu dijakom to ne povzroča nobene težkoče več, za čudo hitro si pravzaprav izurijo znanstveni slog in zraven se igraje nauče literature. Slednjic pa se ob tem navadijo brati poezijo in prozo tudi sami kritično in na najvišji stopnji zmorejo dijaki že samostojno presojati. Ob maturi mi je priznal dijak: — Zdaj je pa res ni več pesmi, ki si je ne bi sam upal estetsko analizirati. — Tudi če to ne bi držalo, je dosti vredna že taka zavest.

Nekoč so mi rekli dijaki: — Pri prejšnjem profesorju smo v eni uri prebrali po deset pesmi obravnavanega pesnika, a ne bi bili znali na koncu o vseh zapisati niti ene strani; pri vas predelamo eno samo, pa o tej lahko napišemo deset strani. — To je bilo dijaško pretiravanje. Res pa naj nas pri literarnem pouku vodi načelo: — *Non multa, sed multum.* Se pravi: ne gre za to, da preberemo veliko stvari, ampak za to, da tiste, ki jih beremo, dobro predelamo. Osem do dvanajst Murnovih pesmi, osem do dvanajst Kettejevih, Kosovelovih, Borovih se mi zdi zadosti. Če so dobro izbrane, skrbno obravnane in če dijak še doma o njih napiše razlago, bo pesnika bolj poznal, kot če bi prebrali njegov zbrano delo brez komentarja. Tisti, ki ga literatura posebej zanima, bo pa nato znal z razumevanjem brati tudi sam še več.

Domača vaja ne sme biti nesmiselna. Ravno nasprotno. Dijak mora ob vsaki nalogi občutiti, da z njo dosti pridobi in biti mu mora zanimiva; zato raztolmačimo dijakom, česa se bodo naučili ob tej ali oni nalogi, zakaj je važna in zakaj potrebna.

Seveda si moramo biti o tem najprej na jasnem učitelji sami. Dosti pozitivnih rezultatov hočemo doseči z domačimi vajami:

1. naj si dijaki ob njih z lahkoto utrde v šoli pridobljeno snov, in to slovnično, literarno teoretsko, literarno zgodovinsko in estetsko — kritično;
2. naj se z domačimi vajami navadijo samostojnega in rednega dela;
3. utrde naj se v jeziku;
4. ugladijo v slogu;
5. obogate naj si besedni zaklad;
6. razbistre naj si duha;
7. izurijo naj se v logičnem mišljenju;
8. razširijo naj si znanje iz vseh strok in
9. pogloblje naj svoje etične nazore.

Pri vsaki nalogi seveda ne bomo mogli doseči vseh teh namenov, toda: danes nekaj, jutri nekaj. Po več muh na mah gre pa skoro pri vsakem delu.

Zelo koristno je tudi, da so vaje čim raznovrstnejše; to nas varuje pred šablono, ki lahko zamori v dijakih veselje. Sprememba pa zmeraj privlačuje in ker imajo dijaki različna nagnjenja, bo tako prišel vsak na svoj račun: tisti, ki ne ljubi slovnice, se bo

imel priliko izkazati ob spisju; oni, komur je težka stilistična vaja, bo morda spretno napisal obnovo... Dostikrat prinese prijetno spremembo že samo nova obdelava; zato pri prostih nalogah včasih predpišimo obliko. Zdaj naj dijaki temo razrešijo v dvo-govoru, zdaj kot pismo ali poročilo, lahko tudi kot govor ali pa samo dispozicionalno. Drugič jim povejmo, ali naj izdelajo temo resno ali šaljivo, z očmi preprostega človeka ali izobraženca, otroka ali zrelega človeka. Prav tako kakor pri prostih temah moramo iskati zmerom novih načinov tudi pri slovniških in stilističnih vajah.

Vzemimo zdaj dva vzgleda iz šolske prakse: prvič, kako slovniški pouk z vajami približamo vsakdanjemu življenju, in drugič, s kakšnimi sredstvi najlaže navadimo dijake prostih spisov.

Kako slovniški pouk z vajami približamo vsakdanjemu življenju

Pri morfologiji smo. Obravnavamo glagolske naklone, pravkar velelnik. Dijakom smo že razložili njegovo funkcijo in oblike. Zdaj pridejo na vrsto vaje. Razmišljamo, kaj bi se dalo povezati z velelnikom, da bi bila vaja večstransko čim koristnejša in že so nam v mislih trdilni in nikalni velelni stavki s predmetom v tožilniku in roditelju. Tu bo prilika, da bodo dijaki poleg velelniških oblik spoznali tudi dejstvo, da uporabljamo v nikalnem velelniku navadno le nedovršnike, zraven pa bomo ponovili še prevažno sintaktično pravilo, da v nikalnih stavkih prestopi predmet iz tožilnika v roditelj, posebnost, ki je narečje tolikokrat ne upošteva in zato tovrstne napake kar mrgole po šolskih zvezkih.

Tablo razdelimo na dva dela; na levo bomo pisali trdilne velelnne stavke, na desno nikalne. Ustrezne prehodne glagole smo si pripravili že doma; zdaj jih imenujemo dijakom, stavke pa tvorijo oni sami in sami jih tudi prihajajo pisat na tablo. Vsak po dva stavka. Slednjič dobimo na tabli takole ali podobno sliko.

Trdilni velelnik

Daj mu dober vzgled!
Nesi igračo domov!
Pojej jabolko z lupino vred!
Vrzi smet v koš!
Položi knjigo na klop!
Vzemi svoje stvari!
Dvigni kovček!
Preberi klasike!
Povej resnico!
Obleci za v šolo haljo!

Nikalni velelnik

Ne dajaj mu slabega vzgleda!
Ne nosi igrače v šolo!
Ne jej nezrelega jabolka!
Ne meči smeti na tla!
Ne polagaj knjige na okno!
Ne jemlji tujih stvari!
Ne dvigaj pretežkega bremena!
Ne prebiraj plaž!
Ne govori laži!
Ne oblači za v šolo nove obleke!

Vaja je dijakom prijetna, ker ni pretežka, čutijo pa vendar, da se ob njej veliko nauče. Posebno jih zabava, ko na koncu stavke preberemo v dveh zborih in še bolj, ko nato desno stran izbrišemo in morajo govoriti po spominu.

Včasih vprašam na koncu dijake: — Ali mi zna kdo povedati, na kaj vse moramo misliti, ko trdilne velelnne stavke pretvarjamo v nikalne? — Takoj so vse roke v zraku in to je razumljivo: če znajo delati vajo, morajo znati povedati tudi pravilo. Moje vprašanje sploh ni nujno in zastavim ga bolj sebi v zadoščenje, kajti nehote se ob tej vaji vselej spomnim naslednje resnične tragično — komične anekdote, ki je tako močno povezana s to snovjo.

Nekoč neki profesor ni delal z dijaki ob velelniku nobenih vaj, pač pa jim je rekel: — Zapomnite si tole važno pravilo: Če pretvarjamo trdilne velelnne stavke v nikalne, prestopi objekt iz akuzativa v genitiv, glagol privzame nikalnico in navadno pri tem spremenimo tudi dovršnike v nedovršnike. Ali ste razumeli?

Ne, dijaki niso razumeli, to se pravi, predstavljati si niso mogli.

Profesor je nestršno pristavil: — Torej poslušajte še enkrat! — Zvišal je glas za interval in ponovil pravilo glasneje in počasneje.

— Je zdaj jasno?

Ne, dijakom še vedno ni bilo jasno. Niso si mogli predstavljati, za kaj gre.

Zdaj je profesor zvišal glas še za en interval in še glasneje in počasneje je povedal pravilo v tretje.

— Zdaj ste pa menda vendar razumeli?

Ne, dijaki niso razumeli niti sedaj in profesor je obupano vzdiknil: — Ja, potem pa kakor hočete! Bolj razločno vam pa ne morem povedati!

Nauk tele anekdote, mislim, da smo spoznali vsi: *Tudi pri slovnici gre praksa pred teorijo.*

Enako vajo, kot smo jo delali z velelniki v šoli, dijaki z veseljem napravijo tudi doma. Naslov vaje naj bo: Trdilni in nikalni velelnik. Damo jim zanj le nove glagole, ki smo si jih pripravili že prej doma, in drugi dan vidimo, da je snov utrjena. Spoznamo tudi, da so dijaki skušali napraviti domiselne stavke, take, kot smo jih prejšnji dan iskali v šoli.

Zdaj pa imamo pripravljeno že novo vajo. V ustrežajočem tekstu, ki ga imamo v Besedni umetnosti na str. 74, morajo dijaki nedoločnike v oklepajih spremeniti v trdilni in nikalni velelnik.

a) *Trdilni velelnik.* (Hoditi) dve uri na dan. (Spati) sedem ur ponoči. (Iti) spat, takoj ko začutiš spanec. (Vstati) takoj, ko se zbudiš. (Začeti) delati takoj, ko vstaneš. (Govoriti) le, kadar je potrebno. (Storiti) vsakomur to, kar želiš, da bi drugi tebi storili. (Skriti) svoje bolečine. (Zaničevati) laž. (Sovražiti) lenobo. (Spoštovati) delo. (Pravljati se) tako na prihodnost, da boš nekoč koristen sebi in skupnosti.

b) *Nikalni velelnik.* Ne (jesti) in ne (piti) več, kot je potrebno in vedno počasi. Ne (hvaliti) preveč preteklosti. Ne (grajati) preveč sedanjosti. Ne (prenašati) čenč. Ne (dajati) slabega vzgleda v ničemer. Ne (sramovati se) vprašati po stvareh, ki so ti neznane. Ne (tekati) po cesti. Ne (hoditi) po levi strani, ne (kričati) in ne (misliti), da si sam na svetu. Ne (precenjevati) denarja in ne (podcenjevati) ga, kajti denar je dober hlapec, a tudi slab gospodar.

Dijaki so vsi pozorni pri delu. Nehote jih zagrabi vsebina stavkov. Zamislijo se in prav zadovoljni so, ko vajo ponovimo še v zboru in nato še tako, da velelnike postavimo v prvo osebo množine — in do drugega dne jo radovoljno napišejo kot domačo vajo, a zdaj morajo postaviti velelnike v drugo osebo množine. Vaja jim ni ne predolga ne pretežka in vsi čutijo, da so se ob njej res marsičesa naučili. Mi pa upamo, da so to pot poleg slovnških pravil osvojili s srcem tudi nekaj življenjskih nauk.

Nekega dne mi je prišlo v »Zborniku počitniške zveze« pred oči šaljivih »Deset zapovedi za ferialce«. — To bo pa spet nekaj za slovnico! — sem hitro pomislila. Tokrat bomo poleg velelnika v veselem razpoloženju predelali poglavje iz medicine in bontona!

Kakšne so bile te zapovedi? Oglejmo si jih!

Deset zapovedi za ferialce

Če greš na izlet si

1. *obuj* nove čevlje — še dolgo ga boš pomnil!
2. *jej* vsevprek in *pij* čimveč vode — čimprej si boš pokvaril črevesje, temveč boš prihranil v žepu!
3. če sicer ne piješ alkohola, na izletu se ga *napij*, in če ne kadiš, zdaj *pokadi* nekaj cigaret, saj je v naravi najlepša priložnost za — slučajno slabost!
4. na vlaku *dirkaj* iz voza v voz, — to je že del izleta in vaja za hojo!
5. na vlaku križem *odpiraj* okna in vrata — po zdravniškem pravilu: *Prehladi se* vsak dan!
6. *hodi* po travniku in žitu in povsod *puščaj* za seboj markacijo odpadkov — *misli* na uboga otroka Janka in Metko ... — pa tudi drugi ljudje naj vedo, da si bil na izletu!
7. na vsakem drevesu *vreži* svoje ime, vsako steno *popiši* z njim — narod naš dokaze hrani!
8. čimbolj *kriči*, to je dobro za širjenje pljuč in — izletniške propagande!
9. povsod se *zmrduj* nad jedjo in postrežbo, s tem dokazuješ imenitnost — svoje revščine!
10. kamor prideš, *kupuj* stvari, ki jih slučajno vidiš, a jih najmanj potrebuješ (kadar imajo otroci denar, imajo sejmarji semenj!) — če jih že na izletu izgubiš ali pokvariš, ti še žal ne bo zanje!

Ko smo imeli zapovedi napisane na tabli in smo vse velelnike v njih podčrtali, smo še enkrat v zboru prebrali samo velelnike in stavke potem postavili tudi v prvo in drugo osebo množine.

Dijaki so bili zelo dobre volje in upam, da jim bodo lepi nauki ostali v spominu. Velelnik so mimogrede seveda tudi osvojili. Za hrbotom sem slišala, kako je neki fant rekel proti gruči sošolcev: — Slovniške ure so pa res najbolj zabavne!

Ob šolski vaji mi je prišla takoj misel na sorodno domačo vajo. Rekla sem dijakom, naj v podobno šaljivem tonu sestavijo deset zapovedi za obnašanje pri mizi. Kar ploskali so od veselja in drugi dan so vidno komaj čakali slovenščine. Bila je spet ura zabave in smeha — na velelnik že skoro nismo več mislili; zdaj sem morala razlagati, kako jemo ribe, od katere strani serviramo, kako nam je ravnati z zobotrebce!

Takele in podobne stvari so mi napisali.

Deset zapovedi pri jedi

1. *Sedi k mizi s časopisom v roki in ne meni se za druge!*
2. Prtič si *priveži* okoli vratu ali pa ga *pusti* kar zravnane na mizi; gospodinja bo še bolj vesela, da ji ga ne bo treba prati, zamazane hlače bo pa tako mama osnažila!
3. Če je juha vroča, jo *pihaj* tako močno, da bo imel korist od tega tudi tvoj sosed!
4. Zlico *drži* s pestjo, da ti je kdo ne izmakne!
5. *Pomaži* prt, da se bo vedelo, kaj ste jedli. Posebno špinača in pesa ustvarita lepo sliko!
6. Jed *nosi* v usta z nožem in če slučajno kaj govoriš, *mahaj* z njim tudi po zraku; to vzbuja vtis bojevitosti!
7. Kruh *nadrobi* v omako in z njim na koncu *očisti* krožnik, da ga ne bo treba pomivati!
8. Klobaso *fej* kar z roko, saj si lahko potem prste oblizneš ali pa jih naskrivoma obrišeš v prt!
9. Koščice od sadja *izpluj* po možnosti na svoj krožnik; če se ti to ne posreči, naj pa frče, kamor hočejo!
10. S priborom *ropotaj*, kolikor moreš, *fej* z odprtimi usti in zraven *cmokaj*; to je prijetna glasba, ki že spominja na jazz!

Ne bom pripovedovala, koliko smeha je bilo, ko smo prebirali te naloge. Prav je, da smo znali pridobiti dijake za šaljivo pisanje, saj je to vedno težje in redkejšo od žalostnih zgodb. Ravno pri teh letih otroci dostikrat zapadejo v pretirano melanholijo in skušajmo jih ozdraviti od tega. Prav zares; tudi slovnica nam pri tem lahko pomaga. Ravno tako ni nobenega dvoma, da jih bo takale »slovniska« vaja prej privzgojila k lepemu vedenju ob mizi kakor marsikatera suhoparna pridiga.

Spoznali smo, koliko vaj se nam vsiljuje samo ob takó preprostem poglavju, kot je velelnik. Naj ta primer za slovniške vaje zadostuje. Seveda bo druga snov prinesla spet popolnoma drugačne rešitve. Profesor mora biti samo nekoliko iznajdljiv in še najbolj »abstraktna« slovnica postane življenjska.

Zdaj pa spregovorimo še nekaj besed o prostih spisih.

S kakšnimi vajami najlaže navadimo dijake prostih spisov

Prav dobro vem, da nekateri učitelji slovniške domače vaje še dajejo, spisja pa se otepajo, kolikor morejo. Že večkrat so mi rekli, kako težko jim je iskati naslove, kako težko dajati navodila. Pa to samo zato, ker iščejo preabstraktne in pretežke teme. Ni prav, da se morajo dijaki ob spisju mučiti z vsebino. Ta naj jim bo vsekdar lahka in prijetna. Dovolj posla bodo imeli z zgradbo, s slogom in z jezikom. Naš namen tudi ni, da bi jih vzgojili v ne vem kakšne pisatelje in znanstvenike. Kdor je za to rojen, bo že sam našel pot do cilja. Nam gre za to, da vsakega, tudi podvoprečno nadarjenega dijaka, naučimo lahkotnega in pravnega izražanja, logičnega povezovanja in iskrenega izpovedovanja.

Navaditi dijake pisati dobro proste spise, res ni prav lahko in to zlasti zato ne, ker so okusi zelo različni in ne moremo z vsakim naslovom zadovoljiti vseh. Zato

skušajmo téme čimbolj variirati in upoštevajmo želje in nagnjenje svojih dijakov. Najlaže jih bomo naučili gladko pisati, če jim bomo dovolili pisati o stvareh, ki so jim pri srcu.

Katera snov je dijakom pri vseh starostnih dobah najbližja in skoro neizčrpna? Avtobiografija! To lahko variiram z najrazličnejšimi naslovi in tendencami v vseh razredih. Seveda pa moramo znati vzbuditi dijakovo iskrenost, poživiti njegov spomin in mu pokazati možnosti, kako naj se dela loti.

To najlaže dosežemo, če mu pokažemo dober vzgled. Sama sem v ta namen že dostikrat uporabila odlomke iz Trdinovih »Spominov« in imela sem z njimi vselej čudovite uspehe. Dijakom je to berilo zanimivo, poslušajo ga z navdušenjem in hitro jih vzpodbode k primerjanju z lastnimi doživetji. To pa je ravno naš namen.

Poglejmo, koliko gradiva nam nudi npr. samo naslednjih pet odlomkov iz Trdinovih »Spominov«.

Janez Trdina

Iz »SPOMINOV«

1

Bil sem otrok poln napak: nevoščljiv, togoten, hudoben, jezičen, nesramen, posebno pa len, za nobeno delo ustvarjen, toda precej pripravljen, napraviti doma tli drugod kako škodo; in obenem sladkosneden, da so mi morali vse skrivati. Najbolj mi je dišalo tuje, ukradeno sadje. Te napačnosti moje narave so bile za mnoge velika zastavica, kajti slab vzgled me doma ni mogel pohujšati, oče in mati sta živela pošteno kakor malokateri starši. Meni se skoraj zdi, da se je vnela v vnuku zopet kri in trma moje babice, žene mojega deda. Nekateri so mi govorili — pa tudi staršem, zavoljo česar se je vselej zjokala moja uboga, dobra mati, — da sem ves podoben staremu stricu Francetu, vodji rokovnjaške trume, ki je dolgo nadlegovala gorenjsko »gospodo«. In še zdaj se spominjam, kako me je vselej veselilo tako govorjenje. Strica Franceta sem imel za junaka vseh junakov, za ideal moškega obnašanja, vselej sem se radoval prav iz srca poslušaje njegova dela, kako npr. ubogim pomaga, po gospodi pa streže in ji jemlje itd. Moja misel v otroških letih je bila, ko odrastem, da pojdem med rokovnjače, in da se bojujem za uboge kmete. Nisem mogel razumeti matere, ko je pripovedovala, kako se je neizrečeno ustrašila Franceta, ko je prišel nekdanj domov. Zame bi bila to ne le sreča, ampak tudi čast, videti ga v domači hiši.

Tako Janez Trdina. Kaj pa zdaj mi z dijaki? Ob tem odlomku se nehote spomnimo Cankarjevih besed o Trdini, ki je rekel: — Tega moža povzdiguje visoko nad nas vse velika in lepa čednost, ki je pravo merilo za človeka in umetnika; ime ji je odkritosrčnost.

In za čudo odkritosrčni postanejo ob Trdinovih »Spominih« tudi dijaki. Naravnost z veseljem začno naštevati svoje napake, mi pa uporabimo dragocene izpovedi za moralno razpravljanje. Ali so Trdinove »napake« izredne ali vsakdanje? Kdorkoli ima opravka z otroki, ve, da imajo te in podobne napake v večji ali manjši meri prav dostikrat otroci. Izredno je le Trdinovo samoobtoževanje. Zdaj vprašamo dijake, ali so nevoščljivost, togota, jezičnost, sladkosnednost . . . velike ali majhne napake. Odgovorili nam bodo različno, mi pa jim dopovejmo, da imajo vsi prav. V majhni meri to res niso hude reči, v veliki meri pa lahko postanejo tudi grozodejstva. In sedaj jim razložimo, da je pri napakah kakor pri čednostih vse odvisno od mere in da je pravzaprav največja čednost *zmernost*, če pomislimo, da se celo najlepša krepost lahko spremeni v napako, kadar jo pretiravamo. Kar pogledjmo nekaj primerov! Pogum je lepa čednost, pretirano pogumen človek je pa predrzen; predrznost je pa napaka. Varčnost je lepa čednost, a v veliki meri vodi v skopost; ta je pa prav grda. Celó z ljubeznijo je tako: v visoki meri se spremeni v ponorelost, ki je smešna in človeku lahko usodna. Tudi požrtvovalnost, ki je v pravih merah vsega spoštovanja vredna, je v pretiranosti zoprna: ljudi s tem, da jim nudimo preveč pozornosti, prav tako mučimo, kakor če jim je nudimo premalo. Pa pretirana skromnost! Ali ne meri dostikrat na povečevanje samega sebe?

Dijaki naj iščejo podobne primere tudi sami in nato naj izdelajo domačo vajo z naslovom: *Kakšen sem bil kot otrok*. Ali pa naj govore o svojem rodu! *Od kod izvira moj rod?* Naj iščejo sorodnosti s svojimi predniki! Dostikrat so mi že dijaki priznali,

da so v tej zvezi prvič v življenju govorili s starši o svojih prednikih. In kako jih to zanima! Cele romane napišejo in marsikdo najde med davnimi svojci tudi svoj ideal. Primerni naslovi v tej zvezi bi bili: *Moj prvi vzor. Naš oče je bil partizan. Tudi v naši družini je živel majka Jugovičev*. In podobno.

Tako vidimo, koliko možnosti za moralno razpravljanje in za spisje se nam ponuja že ob tem kratkem Trdinovem odlomku. Ko prebiramo nato dijaške domače vaje s temi ali podobnimi naslovi v šoli, vstajajo seveda še novi problemi in ure so poučne, zanimive, globoko vzgojne in prijetne.

Zdaj pa poglejmo drugi odlomek iz Trdinovega življenjepisa!

2

Mnogi otroci pohajkujejo sem ter tja po tujih hišah in delajo ljudem škodo in nadlego, ali pa beračijo nesramno za kruh, sadje itd. Za take reči sem bil pa jaz premoški. Ostal sem najraje doma, ceneč domačo nad vsako drugo hišo. Če sem šel od doma, sem zahajal najraje na domače polje, na domače pašnike, v domače gozde. Najljubše mi je bilo, če nisem imel veliko ali pa tudi nobene tovarišije. Kar pomnim, sem imel vedno tako voljo, da živim sam zase, vedno so se mi studile velike družbe, in še posebno, če se je v njih tudi gostilo, pelo itd. V samoti sedé ali stojé se je najraje veselilo dete, mladi človeček, velike, zmerom stare ali obenem zmerom mlade narave, božjega sveta. O, s kakim veseljem sem gledal prve marjetice, posebno tiste z rdečim vencem; kako pazljivo sem iskal prvih vijolic in zagledavši jih, sem stal, čudil se lepoti, se pripognil in duhal, ali se mi je zdelo škoda, katero utrgati. Snežnobelo ali pisano cvetje po jablanah, češpljah, hruškah me je veliko bolj veselilo kakor zrelo sadje, čeprav sem bil »sladkosneda«. Samo češnje, bleščeče se živordeče med črnozelenim listjem, sem ogledoval bolj radostno kakor belo češnjevo cvetje poleg slabih popkov ali malega lističja. Po cele ure sem hodil ob Pešati ali pa stal pri kakem potoku in studencu, motril valove in poslušal šum, mrmranje in šepetanje vode. Nekaka sveta groza pa me je objela, če sem prišel na goro, v gozd, v zeleno tihoto; plašno sem pazil na vsak zaškrp vej, na šušljanje listja, na šum v drevju, prišedši od kake lazeče živalce ali skakajoče veverice. Nebeško sladko mi je zadonel na uho vsak glas gnezdo si zbirajoče ali mlade pitajoče ptice in ptičice, tu žužkov, ondi liščkov in grilčkov in drozgov in dleskov itd.

Ta drugi Trdinov odlomek nam dá še močnejše slutiti, da beremo življenjepisa pisatelja — umetnika. Že Trdinova ljubezen do samote ni vsakdanja, še izrednejši je njegov prvi stik z naravo, z rožicami, ki jih občuduje, a jih ne trga, kot delajo navadno otroci, s sadnim drevjem, ki mu je dražje v pomladnem cvetju kot z jesenskimi darovi itd.

Dijaki se ob tem poglavju z zanimanjem poglobe v spomine na svoja otroška leta ter odkrivajo sorodnosti in razlike pod naslovi: *Naša domačija. Kako sem začel spoznavati naravo? Kako sem vzljubil rastline? Moja najljubša žival*. Itd.

Ko preberemo dijakom takle odlomek, ni treba skoro nobenih navodil več. Asociacije vstajajo same od sebe. Včasih je dobro, da damo na izbiro po dva, tri naslove. Nekateri dijaki imajo več spominov na svoje stike z rastlinami, drugi z živalmi. Naj piše vsak, kar mu je najbližje, saj nam ne gre toliko za snov kot za vzgojo njihove izrazne sile; to pa vsakdo najlaže najde tam, kjer ga veže najmočnejše doživetje.

Preberimo še tretji odlomek iz Trdinovih »Spominov«!

3

Kot otrok sem bil med vsemi vrstniki svoje vasi gotovo najbolj radoveden, željan slišati kaj novega, kaj posebnega, najraje pa kaj o vojskah, o Napoleonu, kralju Matjažu, o Turkih ali pa tudi kako ljudsko pripovedko, uganko ali kaj takega. V tem, kar sem poslušal in zvedel takrat, so korenine vsega, kar sem še pozneje najraje delal, bral, pisal, učil se, mislil, trdil, branil in ljubil ali sovražil in zaničeval. Malokatero dete zna toliko ljudskih pravljic, kakor sem jih znal jaz; mnoge sem dal pozneje natisniti, ali večkrat manj ali bolj spremenjene, kakor mi je prišlo ravno na misel: nekaka prirojena subjektivnost mi ni dala pripovedovati le to, kar sem zvedel iz ljudskih ust.

Ta odlomek nam pač izdaja Trdina — zgodovinarja in pisatelja in mimogrede seveda izrabimo tudi priliko, da spregovorimo besedo o njegovih *Bajkah in povestih o Gorjancih*, ki so prav svojevrstna predelava ljudskega blaga. Seveda pa nam je v naši zvezi odlomek najbolj važen zato, da z njim vzbudimo v dijakih spomine na njihove

prve stike z literaturo, z materinim jezikom in z zgodovino. Vsak dijak se rad spominja prvih pesmi, ki mu jih je pela mati, dobro so mu v spominu prve slikanice in pravljice, pa resnične, doživete in zgodovinske zgodbe, ki so mu jih v zgodnjih letih pripovedovali starši in drugi sorodniki ali znanci. Naj obdelajo vse to v domačih nalogah z naslovi kakor: *Kako sem se učil materinega jezika. Spomini na deda. Babica je pripovedovala. Iz časov NOB. Kdo me je učil prvih pesmi? Kateri zgodovinski junaki so me najbolj navdušili?* Itd.

Višek zanimanja pa vzbudi v dijakih poglavje o Trdinovem plavanju. Preberimo tudi ta odlomek!

4

Z veliko nevarnostjo sem se naučil plavati. Imel sem morda kakih pet ali šest let. Voda me je veselila zmerom, poleti sem se kopal, pozimi pa drsal, če sem le mogel ali smel. Neizmerno sem zavidal tistim, ki so znali plavati. Imel sem jih za edino srečne ljudi na svetu. Nekaj časa sem se bal, ampak gledaje te blažene plavalce vsak dan, dobim voljo, da poskusim to umetnost sam, brez vsake vaje in nauka. Kopat smo se hodili najraje v »Trdinov kotel«, kjer je bila Pešata čez glavo in je drl po sredi kotla lep, močan curek, da so priplavali po njem gor le najbolj izurjeni plavalci. Nekdaj opoldne, ko je šlo vse obedovat, se priplazim do kotla; bil sem sam, pa sem si mislil, če mi spodleti poskušnja, se mi ne more nihče smejati. Slečem se, grem v vodo nad kotel, se spustim po curku, kjer je bilo najgloblje in — poskus mi steče dobro. Priplaval sem do plitvega brez strahu in nesreče. Ali je bil to triumf-zame, ko so me gledali popoldne debelo in nevoščljivo drugi otroci, videč plavati me brezskrbno čez Trdinov kotel, čez najbolj nevarno globočino v družbi s polodraslimi fanti, ki so me tudi čudno gledali in radovedno neumno spraševali, kdo, kako in kje me je naučil tako hitro plavati.

Po tem Trdinovem vzgledu ni noben dijak v zadregi, kaj bi pisal. O športu ve vsak povedati zanimive zgodbe. Mi izberemo le primerne naslove. Npr.: *Moji prvi plavalni poizkusi. Katera panoga športa me je prva pritegnila. Moje sodelovanje pri športu.* Itd.

Zlasti za podeželske dijake so zelo privlačne teme, ki se zbude ob zadnjem Trdinovem odstavku, ki ga tu omenjamo; to je odstavek, kjer piše Trdina o svojih prvih vtisih o Ljubljani. Takole govori.

5

Ljubljana se mi je zdela strašno velika, bogata, lepa, prijetna. Prve dni sem imel toliko gledati in povpraševati, da se mi ni tožilo po domu kar nič ne. Najraje sem postajal pri Suštarskem mostu, kjer so prodajali ptiče. Ptičar sem bil nekoliko tudi jaz, ali tako lepih živalic nisem nikdar ujel, še videl ne. Ali pa pred mestno hišo pri vodnjaku, kjer imajo na začetku šolskega leta učenci semenj z bukvami! To živo gibanje, prepiranje, barantanje, kričanje mi je kazalo šolsko življenje v novi, veseli podobi. Opazil sem tu veliko tovarištvo šolskega sveta. Videl sem, vse ena družina z istimi potrebami, z enako mladim, radostnim duhom in odprtim srcem. Šolske bukve sem si kupil pri tem lepem vodnjaku tudi jaz, seveda stare, denarce sem dobil pa za nove, prikupčeval sem več kot cel goldinarček, ki se je prilegel kaj dobro praznini moje denarnice.

Opis vtisov iz mesta, ki se v njem dijaki šolajo, je zmerom dobrodošel. Še posebno dobro dè dijakom, če poiščemo za naslov kak lep citat o njihovem kraju. Za marsikatero mesto ga imamo v ljudski ali umetni poeziji. Tako npr.: *Celje belo in veselo*, po ljudski pesmi ali *Prijazno mestece je Kranj*, po Matiji Valjavcu, pa *Ljubljana — ljubljena* po Ivanu Preglju in *Prelepo si mesto, Maribor*, po Janku Glazerju ali *Vu Soboto sem odišao*, po ljudski pesmi. Itd. Poleg teh naslovov se nam ob tem odstavku vsiljujejo še drugi, npr.: *Kako sem prišel do šolskih knjig. Na semnju. Prvi dnevi v mestu. Moji trgovski podvigi. Kako danes dijaki uporabljajo svoj prosti čas.* Itd. Itd.

Tako vidimo, da se naslovov ne manjka. Navodil za proste spise pa dosti niti treba ni, če znamo v dijakih vzbuditi veselje do pisanja s prijetnimi vzgledi. Dosti se nauče dijaki tudi s posnemanjem spisov lastnih sošolcev, potem ko pri korekturi kritično preberemo nekaj nalog. Izbirajmo za to navadno najboljše naloge, da so res vzor. Seveda se včasih lahko učimo tudi ob napakah. Toda če beremo kdaj iz tega namena kako slabo nalogo, storimo to z veliko pazljivostjo, da slabega učenca ne ranimo in mu

ne vzamemo veselja; skušajmo doseči ravno nasprotno; mogoče ga ravno v taki zvezi opogumimo in navdušimo za boljše delo.

K zaključku pa še nekaj zelo važnega! Ne dajajmo domače vaje nikoli zadnji trenutek, morda tedaj, ko zvoni in smo že na poti iz razreda. Zavedajmo se, da je navodilo za domačo vajo del učne ure in sicer eden bistvenih delov učne ure. Najbolje je, da vselej napišemo naslov domače vaje na tablo in zahtevamo, da si ga dijaki takoj prepisejo v zvezek. Če je dan na dan naslov na tabli lepo podčrtan, podnaslov v oklepaju in datum na svojem mestu, bo to prešlo dijakom v meso in kri in za vse življenje se bodo navadili reda in natančnosti, pa tudi estetike.

Pri slovnških, pa tudi pri nekaterih drugih vajah moramo dostikrat podčrtovati kaj med tekstom ali napraviti celo obrazec. Dajmo za to natančna navodila in vztrajajmo pri svojih zahtevah. Podčrtane ali obkrožene besede olajšujejo razumevanje, silijo k logičnemu izvajanju in poenostavijo sistem. Nekateri dijaki ne podčrtujejo radi, drugi spet podčrtujejo preveč in še z raznobarnimi svinčniki, tako da nazadnje v preobilici črt in barv izgine jedro. Dopovejmo dijakom, da nekaj podčrtovanja in skiciranja koristi, preveč pa škoduje. Zahtevajmo, da podčrtujejo z ravnilom. Spominjam se dijakinje, ki je celo za obkroževanje imela stalno pripravljene dinarski novc. Ker res nismo vsi tako srečni, da bi vlekli lepe proste kroge kakor Giotto, delajmo rajši kvadrate!

Seveda so vse to malenkosti, ampak vsak napor, ki vzgaja k redu, logiki in estetiki, se bo nekoč poplačal. To pa vsi vemo, da ima z lepim zvezkom dijak veselje in se rad iz njega uči, z grdim se pa mogoče nekaj časa v pubertetni objestnosti ponaša, potem mu je pa tudi samemu zopr in se mu iz njega ne dá učiti.

Kot slušateljica na uniiverzi za tujce po raznih krajih sem videla, kako daleč gre v tem pogledu vzgoja pri nekaterih narodih in res iz preprostih skript lahko spoznaš ves smisel za praktičnost, pa tudi inteligenco in estetsko vzgojo nekega človeka in celotnega naroda.

Marsikateri dijak je slikarsko nadarjen in tudi še v višjih razredih z veseljem naloge ilustrira. Vzodbujajmo jih k temu, pokažimo njihove izdelke sošolcem in začeli jih bodo posnemati še drugi. Marsikomu se besedna umetnost približa ravno preko slikarstva. Še danes se spominjam lepo ilustriranih nalog nekaterih svojih dijakov — poznejših umetnikov, slikarjev in arhitektov.

Pametno je tudi, da domače vaje označimo z zaporednimi številkami. Zakaj? Tako imamo najlažjo kontrolo nad tem, če kateremu izmed dijakov kaka vaja manjka. Pa tudi za nas same je zanimivo vedeti, koliko domačih vaj dosežemo v enem letu. Kako *jubilajno* vajo, recimo petdeseto ali stoto, lahko še posebno slavnostno obhajamo s kakšnimi nagradami ali tako, da ji določimo posebno vidno obliko. Za nagrado sme seveda priti v poštev le dijak, ki vse leto ni prejel nobenega minusa zaradi nenapisane ali površno izdelane domače vaje. Mogoče bi kdo mislil, da so take stvari otročje in odveč, pa niso. Če jih sami še niste preizkusili, dajte jih; boste videli, koliko veselja vzbude pri dijakih, kako se jim ob takih malenkostih poglubi ljubezen do predmeta in do domačih vaj, in ravno take malenkosti dostikrat šolo za čudo približajo življenju.

Zelo dobro je, če zvezke domačih vaj vsaj enkrat na semester pobereмо in jih doma pregledamo. Če niti za to ne najdemo časa, pa naj jih dijaki ob kakem izpraševanju prinese na kateder, da jih vsaj tedaj bežno prelistamo. Dostikrat je tak pregled dijakom v vzpodbudo in potrudijo se predvsem za lepšo obliko. Mi seveda tega spet ne smemo prezreti: pohvalimo, kar je pohvale vredno, in grajajmo, kar zasluži grajo! — Naj zaključim!

* Ali torej še dajemo domače vaje?

Mislim, da za odgovor zdaj ni nihče v zadregi.

Kakor se edinole z govornjem naučimo govoriti, edinole z branjem brati, tako se seveda tudi edinole s pisanjem naučimo pisati.

dr. Silva Trdina

»KONDOR 63«

(Nekaj pojasnil k »Razgledom v književnosti« 1918—1941)

Knjiga »Razgledi v književnosti 1918—1941« je prvi poskus, uvesti mladega bralca malo načrtneje v tisto vrsto slovenske književne aktivnosti, ki je v bližnji preteklosti bistrila poglede na književno umetnost in na njeno individualno in družbeno vlogo. Razumna in dragocena je bila odločitev urednika zbirke Kondor, ko je izbral za